

Een derde vorm van marktfalen

In bijdragen in voorbije nummers van TEO is beschreven hoe marktmacht en externaliteiten op een vrije markt doelmatigheid en maatschappelijke welvaart vernietigen en hoe hiervoor gecorrigeerd zou kunnen worden. In deze bijdrage analyseren we wederom een vorm van marktfalen en beschrijven we hoe de bijbehorende verliezen kunnen worden beperkt.

We starten met een anekdotisch voorbeeld waaruit volgt hoe informatie-asymmetrie leidt tot averechtse selectie. Een middelbare school is op zoek naar een economiedocent om de formatie rond te krijgen. Afhankelijk van de kwaliteit van de docent is de school bereid de beurs te trekken: 2500 euro per maand voor een docent van lage kwaliteit, 3000 voor een

docent van gemiddelde kwaliteit en 3500 voor een docent van hoge kwaliteit.

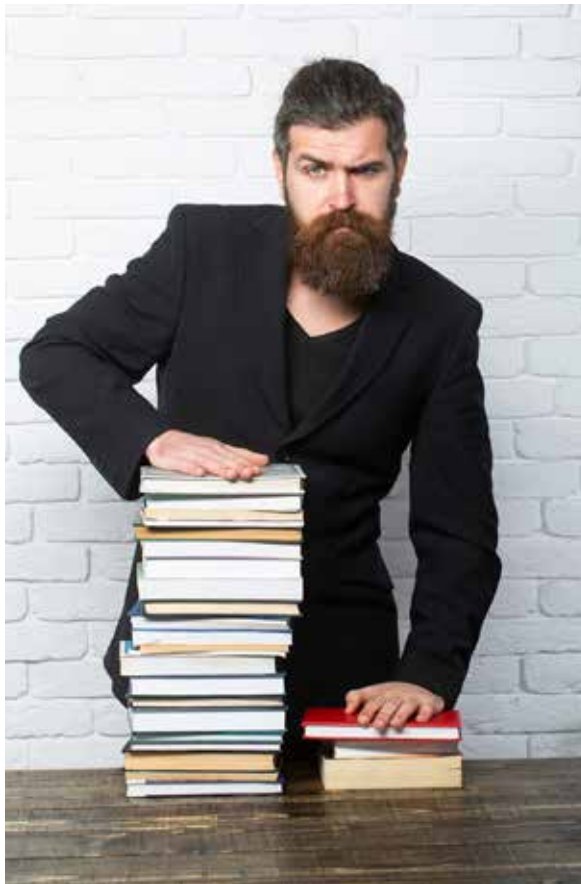
Nu is het op papier goed mogelijk om zaken te doen met docenten van verschillende kwaliteitsniveaus omdat zij steeds bereid zijn te komen werken voor een maandelijkse vergoeding onder het prijsplafond van de school: de minimale vergoedingen die zij eisen zijn respectievelijk 2250, 2750 en 3250 euro.

Problematisch is echter dat hier – anders dan op een transparante markt met volledige mededinging – informatie-asymmetrie bestaat over de kwaliteit van de individuele docenten. De school kan de kwaliteit van een sollicitant moeilijk vaststellen, terwijl de sollicitant dat van zichzelf vrij aardig weet. Zonder additionele informatie is het aannemen van een economiedocent als het wagen van een gokje op de uitkomst van een sportwedstrijd.

Verdrijven

Uit ervaring weet de schoolleiding dat ongeveer 60 procent van de werkzoekende economiedocenten van lage kwaliteit is, de docenten van gemiddelde en hoge kwaliteit vertegenwoordigen respectievelijk 25 en 15 procent van de werkzoekenden. Een op het eerste oog verstandige schoolleiding biedt docenten

nu het gewogen gemiddelde van de prijzen die men bereid is te betalen voor docenten van verschillende kwaliteitsniveaus: $60\% \times 2500 + 25\% \times 3000 + 15\% \times 3500 = 2775$ euro per maand.

Door met dit prijsplafond aan de onderhandelingstafel te verschijnen kan de schoolleiding echter enkel nog zaken doen met docenten van lage en gemiddelde kwaliteit. Een reactie uit angst om een kat in de zak te kopen heeft de docenten van hoge kwaliteit verdreven.

Zie hier *averechtse selectie* in de praktijk. Merk op dat dit proces zich blijft herhalen tot ook de docenten met gemiddelde kwaliteit zijn verdreven, waardoor de schoolleiding zich uiteindelijk moet verzoenen met een docent van lage kwaliteit.

Second best

Natuurlijk zijn er middelen om deze welvaartsverliezen te beperken. De sollicitant kan middels diploma's, certificaten, het CV en eventuele referenties – die de schoolleiding op haar beurt kan nalopen – informatie over zijn of haar kwaliteitsniveau communiceren. Een proefles of een assessment kunnen daarbij eveneens van waarde zijn.

Ook instituties zoals bijvoorbeeld een lerarenregister – weet je nog? – zouden kunnen helpen om de informatiekloof tussen sollicitant en schoolleiding te dichten. Inzet van deze middelen zou ertoe kunnen leiden dat de schoolleiding in zee durft te gaan met een docent van hoge kwaliteit.

Merk wel op dat de transactiekosten die gepaard gaan met dit soort middelen leiden tot een *second best* uitkomst: de welvaartsverliezen zijn weliswaar

kleiner dan zonder inzet van de medicijnen, maar de marktuitskomst is nog altijd slechter dan op een transparante markt met volledige mededinging.

Marktmodel

Met het anekdotische voorbeeld uit de arbeidsmarkt in het achterhoofd kan de stap gemaakt worden naar een marktmodel. Het marktmodel dat in het vervolg gebruikt zal worden kent geen specifieke invulling. Gebruikers zouden die specifieke invulling – denk aan een arbeidsmarkt of een tweedehandsautomarkt – natuurlijk wel zelf toe kunnen voegen.

In figuur 1 beschrijft het linkerpaneel een transparante markt voor een kwaliteitsgoed: vragers kunnen daar de kwaliteit van de goederen beoordelen en hebben dus geen reden om aan te nemen dat ze bij de neus worden genomen door kwaadwillende aanbieders die sjoemelen met de kwaliteit.

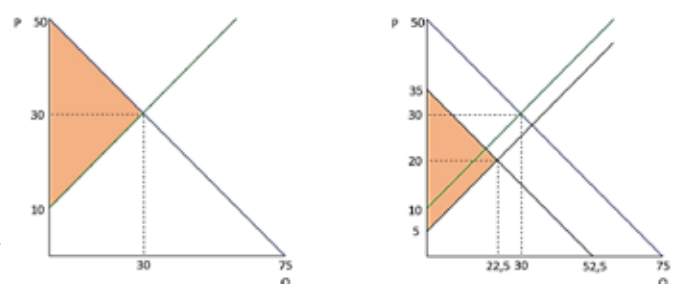
In dat geval ontstaat er een marktevenwicht bij 30 transacties en beschrijft het oranje gearceerde gebied het marktsurplus als maatstaf voor de economische doelmatigheid van de marktuitskomst ($1/2 \times 30$ eenheden \times ($\text{€ } 50 - \text{€ } 10$) = $\text{€ } 600$).

In geval van asymmetrische informatie over de kwaliteit van de geleverde goederen ontstaat bij vragers de angst om een kat in de zak te kopen. Die angst verlaagt de betalingsbereidheid van vragers waardoor de vraaglijn in het rechterpaneel van figuur 1 naar beneden verschuift.

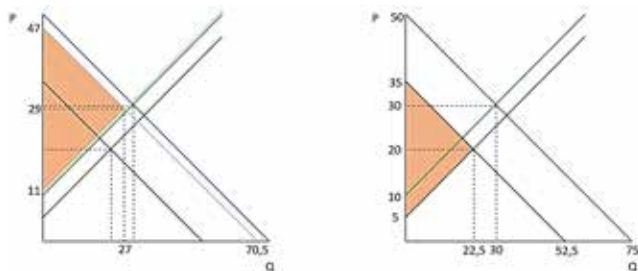
Aan de aanbodkant van de markt treden intussen aanbieders van goederen met hoge kwaliteit uit – zij krijgen immers zolang ze zich niet kunnen onderscheiden van aanbieders met lage kwaliteit geen bevredigende prijs – terwijl aanbieders van goederen met lage kwaliteit toetreden omdat zij zich eenvoudig beter voor kunnen doen dan ze werkelijk zijn.

Per saldo verschuift hierdoor de aanbodlijn in het rechterpaneel van figuur 1 neerwaarts omdat de marginale kosten van de nog resterende aanbieders lager zijn dan in de transparante markt in het linkerpaneel. Het gevolg van *averechtse selectie* is dat er minder wordt gehandeld dan in de Ausgangssituatie (maar $22 \frac{1}{2}$ transacties) en dat het marktsurplus lager is ($1/2 \times 22 \frac{1}{2}$ eenheden \times ($\text{€ } 35 - \text{€ } 5$) = $\text{€ } 337,50$), waardoor geconcludeerd kan worden dat *averechtse selectie* een bedreiging vormt voor de economische doelmatigheid van de markt.

Figuur 1: marktuitskomst zonder (links) en met (rechts) averechtse selectie.

Figuur 2: marktuitskomst zonder (links) en met (rechts) averechtse selectie.

Transactiekosten

Zoals hierboven al gezegd kunnen inspanningen van vragers en aanbieders om de informatiekloof tussen marktpartijen te dichten de welvaartsverliezen van averechtse selectie beperken. In een marktmodel spannen vragers zich dan in om de kwaliteit van de geleverde goederen te achterhalen, de daarbij gepaard gaande transactiekosten zorgen voor een afname van de oorspronkelijke betalingsbereidheid. In het linkerpaneel van figuur 2 wordt dit duidelijk: de vraaglijn ligt daardoor bij iedere hoeveelheid (3 euro) lager dan bij de transparante markt met volledige mededinging.

Voor aanbieders geldt dat de kosten die zij moeten maken voor betrouwbare informatie over de kwaliteit van geleverde goederen zorgen voor een opslag op de marginale productiekosten, waardoor de aanbodlijn ten opzichte van de uitgangssituatie bij iedere hoeveelheid (1 euro) hoger ligt. In deze situatie komt het gros van de transactiekosten in eerste instantie voor rekening van de vragers.

De marktuitskomst in het linkerpaneel van figuur 2 laat zien dat het maken van transactiekosten zin heeft: er wordt in het marktevenwicht meer gehandeld (27) dan bij averechtse selectie (22 ½). Bovendien ligt ook het marktsurplus hoger (1/2 x 27 eenheden x (€ 47 – € 11) = € 486) dan bij averechtse selectie (337,50 euro). Er kan dus geconcludeerd worden dat de baten van de inspanningen van vragers en aanbieders de transactiekosten overtreffen en de markt dus een doelmatiger uitkomst krijgt.

Merk op dat de economische doelmatigheid van de markt zoals eerder gemeld nog altijd lager ligt dan op een transparante markt met volledige mededinging. Er is dus sprake van een *second best* uitkomst ten opzichte van het ideaal van een perfect functionerende markt zonder informatieproblemen.

Hoe dicht die *second best* marktuitskomst bij het ideaalbeeld in het linkerpaneel van figuur 1 ligt hangt weer af van de transactiekosten: hoe meer transactiekosten er gemaakt moeten worden, hoe verder de marktuitskomst af zal wijken van het ideaalbeeld.

Balans in het marktmodel

Dit artikel is het slotstuk van een serie waarin gepoogd is aan te tonen dat de drie belangrijkste vormen van marktfalen (marktmacht, collectieve externe effecten en averechtse selectie) met hetzelfde marktmodel en volgens hetzelfde ritme te behandelen zijn.

In beginsel zijn markten platformen waarop vragers en aanbieders doelmatig kunnen samenwerken door goederen en diensten uit te ruilen. Een dergelijk platform werkt optimaal bij het creëren van samenwerking (1) wanneer vragers en aanbieders marktmacht ontberen, (2) wanneer alle kosten en opbrengsten voor derden zijn geïnternaliseerd in de marktprijs en (3) vragers en aanbieders over dezelfde informatie over de kwaliteit van de verhandelde goederen beschikken.

Wanneer er sprake is van marktmacht, een deel van de kosten of opbrengsten voor derden zijn (die niet bij de transacties betrokken zijn) of er sprake is van een informatiekloof tussen vragers en aanbieders betreffende de kwaliteit van de goederen zijn de rapen gaar: de markt levert niet langer een doelmatige uitkomst waarin het maatschappelijke surplus wordt gemaximeerd. Het is dan aan vragers, aanbieders of de overheid om de juiste medicijnen toe te dienen om de markt beter te laten functioneren als instrument voor een zo groot mogelijk maatschappelijk surplus.

Download alle artikelen

Wil je het geheel van vijf artikelen nog eens rustig nalezen? Scan dan de QR-code om een overzicht van de in deze serie verschenen artikelen te downloaden.

